

write texts correctly. The main aim of this methods is to teach students to use the punctuational notions in practice and use the punctuational system in exercises such as : in succession of accomplishment: preparatory, principal, generalized as meaningful it is syntactical, grammatical stylistical, keeping common didactical and methodological principles of the studying usage the modern and effectives methods and ways of the learning of the punctuation, spending different lessons. The importance of using reduction is proved as the way of the formation the definite punctuational abilities and student's skills. The examples of the tasks are given they will help to rise the student's literacy.

Keywords: *high school, text, text's redaction, punctuation, skills, tasks, the level of the formation the punctuational skills.*

Стаття надійшла до редколегії 05.03. 2018 р.

УДК 378.011.3 – 051:378.091.313

Лариса Корміна, Ірина Марценюк

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки (Луцьк)

НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ СВІТОГЛЯДНОГО АСПЕКТУ ІНТЕГРОВАНІХ КУРСІВ

У статті обґрунтовано доцільність впровадження інтегрованих курсів у навчальний процес загальноосвітньої школи з погляду формування цілісності світоглядних знань учнів. Ефективність реалізації світоглядного аспекту інтегрованих курсів залежить від науково-теоретичної підготовки майбутніх учителів. Визначено, що студентами мають бути усвідомлені основні передумови інтеграції знань у навчанні. Охарактеризовано такі: інтеграція наукових знань – об'єктивно існуючий процес; інтегративні тенденції педагогічної науки і практики; інтегративний характер процесу пізнання; людина як інтегрований об'єкт вивчення; соціально-світоглядні передумови інтегрованих зв'язків у навчанні; філософські основи інтегрованих зв'язків у навчанні; психолого-педагогічні основи інтеграції знань учнів.

Ключові слова: *світогляд, світоглядні знання, майбутній учитель, інтеграція знань у навчанні, інтегровані курси.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Формування цілісних світоглядних знань учнів на основі оволодіння ними науковими знаннями, виховання у школярів умінь розбиратися в плюралізмі й альтернативності існуючих світоглядних систем та здатності формувати власний погляд на світ є головними завданнями сучасної шкільної освіти.

Проте предметно-розрізнене освоєння учнями основ природничих і суспільних наук, яке характерне для сучасної школи, не забезпечує в повній мірі формування цілісної, достатньо несуперечливої системи світоглядних знань особистості, розвитку у неї міждисциплінарного мислення.

Одним із шляхів розв'язання досліджуваної проблеми є синтезоване засвоєння провідних світоглядних понять із шкільних курсів, інтеграція у навчанні знань природничого, суспільного, людинознавчого характеру, які й можуть бути основами формування інтегрального образу світу та глобального мислення учнів.

З огляду на це доцільним є включення до навчальних планів загальноосвітньої школи інтегрованих курсів, покликаних сприяти цілісному освоєнню світу школярами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз педагогічної літератури свідчить, що інтеграція навчання є досить популярною в зарубіжній школі. Інтеграційні процеси характерні і для сучасної школи України та ближнього зарубіжжя. Проблема інтеграції присутня в дослідженнях Т. І. Браже, С. У. Гончаренка, В. Р. Ільченко, Ю. І. Мальованого, М. І. Махмутова, Е. Л. Носенко, В. Ф. Паламарчук, А. А. Пінського, А. В. Степанюк, Г. Ф. Федорець та ін. Зокрема, значний внесок у розробку проблеми формування світоглядних знань особистості теоретико-наукової спрямованості зробили С. У. Гончаренко, В. Р. Ільченко, В. Ф. Паламарчук. На важливості врахування вікових та психологічних особливостей учнів у процесі впровадження інтегрованих курсів наголошували Ю. І. Мальований, А. В. Степанюк. Оцінно-ціннісний аспект формування світогляду особистості є предметом теоретичних досліджень І. Д. Бега, І. А. Зязюна.

Мета статті – визначити основи науково-теоретичної підготовки майбутніх учителів до реалізації світоглядного аспекту інтегрованих курсів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Професійна підготовка майбутніх учителів передбачає їхню готовність до практичного розв'язання завдань світоглядного становлення учнів. Це вимагає наявності знань про сутність і структуру світогляду особистості, усвідомлення важливості емоційно-особистісних основ світоглядних знань, розуміння важливості інтеграції знань у навчанні як засобу формування цілісного світобачення школяра. Студенти мають усвідомити основні передумови інтеграційних процесів у шкільній практиці, і, зокрема, впровадження навчальних курсів, в яких буде інтегрований об'єкт вивчення. Нами визначено й обгрунтовано такі:

1. *Основною для нинішнього процесу інтеграції був тривалий період встановлення міжпредметних зв'язків, який дав новий погляд на зв'язок предметів.* Предметно-розчленоване вивчення учнями зовнішнього світу, природи, до того ж поза їх зв'язком з людиною, не сприяє формуванню в свідомості школярів цілісної картини світу, не забезпечує повноцінного освоєння головних сфер світоставлення людини: людина-природа, людина-людина, людина-суспільство. Подолати негативні явища розрізненого предметного навчання за допомогою лише міжпредметних зв'язків досить важко, адже вчитель, здійснюючи їх, як правило, прагне перш за все створити найкращі умови для формування в учнів конкретних знань із даного предмета. До того ж не кожний вчитель готовий їх реалізувати. Міжпредметні зв'язки - важливий, але допоміжний засіб, який в тій чи іншій мірі об'єднує знання школярів.

Сьогодні наступив вищий етап підходу до єдності шкільних дисциплін, коли від стадії реалізації міжпредметних зв'язків, яка лише координувала існування явищ із різних предметів, треба переходити до становлення нових цілісностей. Сьогодні народження синтезованих навчальних курсів відбувається на основі інтегрування матеріалу як із традиційних, класичних предметів, так і нових галузей знання, в процесі якого утворюється нове єдине ціле, яке й стає об'єктом вивчення.

2. *Інтеграція наукових знань є об'єктивно існуючим процесом.* У сучасний період інтегративні процеси в науці набувають різних форм і досягають різного ступеня реалізації. Відбувається взаємозбагачення науковими ідеями, поняттями, теоріями, удосконалюється система методів наукового дослідження. Виникнення якісно нових глобальних проблем, розвиток тенденцій комплексності у вивченні таких складних об'єктів як людина, середовище вимагають плідної взаємодії багатьох дисциплін. Сучасна наука перетворюється в комплексну, що є умовою цілісного пізнання об'єктів. Всезагальність поняття про взаємозв'язок поширюється не тільки на природні, а й на суспільні явища та психічні процеси. Форми мислення співвідносяться між собою і відображають єдину систему знань про світ. І саме інтегративні процеси в науці є відображенням властивості оточуючому нас світу єдності, цілісності, структурності на основі взаємодії всіх його складових.

Розвиток інтегративних тенденцій в науці сприяв тому, що багато філософських, світоглядних питань органічно увійшли до неї, були асимільовані нею і розв'язувалися стосовно до конкретних пізнавальних, методологічних, світоглядних ситуацій [2; 3; 7].

3. *Інтегративні тенденції характерні для педагогічної науки і практики.* Зокрема, найбільш виразними вони є в дидактиці. Вчені-дослідники, розвиваючи теорію навчання, і раніше використовували висновки філософії, логіки, психології, вікової фізіології тощо. Інтегративні ж тенденції сучасної дидактики головним чином виявляються в тому, що для визначення закономірностей навчання вчені почали залучати поняття і теоретичні передумови кібернетики та соціології, апарат дидактики значно поповнився за рахунок теорії інформації, теорії систем.

4. *Для пізнання загалом теж характерний процес інтеграції, який схематично можна зобразити як перехід від нагромадження фактів до їх узагальнення і пояснення, до створення теорій; потім до підведення нових фактів під побудовані теорії і підвищення ступеня їх загальності; і, нарешті, до встановлення зв'язку між теоріями, до їх синтезу, утворення цілісного*

наукового знання. Пізнання зв'язків між явищами через узагальнення і утворення понять сприяє удосконаленню здатності людини до відображення світу як взаємозв'язаного. Інтегративні процеси у науковому пізнанні є основою інтегративних зв'язків у навчанні. Наукова картина світу зможе постати у свідомості учнів цілісною, якщо у них формуватимуться цілісні знання на рівні окремих фактів і понять, а також на рівні теорій і концепцій.

Особливості утворення світоглядних знань особистості передбачають необхідність інтеграції різних картин світу та способів світопізнання [9]. Шкільні інтегровані курси повинні забезпечити творче оволодіння різними способами пізнання (науково-теоретичним, художнім, духовно-практичним), що сприятиме цілісному світобаченню особистості.

5. Людина є інтегрованим об'єктом вивчення. Людина, будучи органічною частиною природи, суспільства, Всесвіту, виступає як міждисциплінарний феномен і потребує цілісного підходу. Цілісність людини як організму, особистості, індивідуальності вимагає використання як джерела знань про неї усіх наук, синтезу різнорідних знань, поглядів, точок зору. Розчленоване ж вивчення людини не відповідає її сутності. Як показав Б. Г. Ананьєв, вивчення людини на сучасному етапі характеризується зростаючою різноманітністю аспектів людинознавства, що пов'язано з процесом взаємодії природничих, технічних і суспільних наук, розвитком міждисциплінарних зв'язків, виникненням нових суміжних дисциплін, і «антропологізацією» сучасних природничих і технічних наук [1].

Синтезований характер і людиновимірність наукових знань, які містяться в інтегрованих курсах і демонструють взаємозв'язок людини, природи, суспільства, підводять учнів до усвідомлення свого місця в природі і суспільстві, виховують у школяра почуття самоцінності власного життя, причетності до навколишнього природного і соціального середовища, до реального світу, тобто в кінцевому результаті сприяють формуванню цілісності світоглядних знань особистості.

6. Існують соціально-світоглядні передумови інтегративних зв'язків у навчанні. Трансформаційні процеси в суспільстві, глобальні проблеми підвищують роль світогляду, оскільки він визначає спрямованість соціальної діяльності і поведінки людини, її ставлення до суспільства і самої себе.

Природно, зростає суспільна потреба в оновленні змісту світоглядних знань як базового елемента світогляду з урахуванням динаміки зовнішнього середовища, інновацій в науці, техніці, духовній сфері суспільства. Поповнюючи та оновлюючи зміст світоглядних знань сучасної людини, необхідно враховувати, по-перше, відсутність світоглядної монолітності та одностайності, реальне існування світоглядного плюралізму, альтернативних світоглядних систем. По-друге, слід розуміти, що стихійність формування світогляду, світоглядних знань призводить до їх внутрішньої суперечливості, співіснування в них відмінних, а інколи й взаємовиключаючих поглядів та ідей, які можуть бути запозичені з різних світоглядних систем. По-третє, треба усвідомити, що необхідною умовою розвитку особистості є її право на вибір у найширшому розумінні цього слова, включаючи право на вибір світоглядних цінностей [10].

Вважаємо, що у шкільному навчанні варто використовувати практично увесь світоглядно активний зміст культури, оскільки вироблення власної світоглядної позиції неможливе без ознайомлення з різними системами світоглядних поглядів, з усіма зафіксованими у культурі відповідями на "вічні" питання життя. Тому основою викладання інтегрованих курсів має бути розуміння необхідності співіснування різних культур, виявлення суперечностей у світоглядних системах, пошук точок дотику протилежних поглядів, виховання толерантного ставлення до альтернативних світоглядних ідей, формування умінь для здійснення діалогу, а не просто синтезу думок. Це в кінцевому результаті сприятиме становленню цілісного несуперечливого світогляду школяра.

7. Філософську основу інтегративних зв'язків у навчанні складають такі положення:

А. Світ, як цілісність, містить в собі нескінченну множинність своїх частин, і вивчати їх покликана не якась конкретна наука, а ціла система наукових дисциплін, у кожній з яких свої методи і засоби.

Б. Людина – носій певного світогляду – завжди виступає як цілісний суб'єкт, який прагне до інтегративного сприйняття світу, створення індивідуально-цілісної його моделі.

В. Пов'язаність людини зі світом, неможливість для людини існувати поза ставленням до світу потребує вироблення цілісного ставлення до цього світу, яке базується на пізнанні і розумінні його, діяльності особистості та діалозі людини з світом.

Г. Світогляд є синтетичним утворенням, вищою формою суспільної свідомості, в якій інтегровані філософські принципи осмислення і синтезу знань про світ в цілому. Знання як базовий елемент світогляду мають набути характеру цілісності.

Д. Оскільки відношення «людина-світ» є головним предметом філософського усвідомлення, то філософія виступає як теоретична форма розвитку світоглядного знання і як загальна світоглядна методологія.

Е. Вихідними філософськими положеннями є безперервність руху і розвитку, всезагальність взаємозв'язку в системі «природа-суспільство-людина», визнання рушійною силою розвитку внутрішньої суперечності між різними сторонами явища, процесу.

Узагальнюючи названі твердження, наголошуємо, що зміст інтегрованих навчальних курсів має базуватися на науково-філософській основі. Це сприятиме прилученню школярів до основ філософського знання, засвоєнню ними понять і узагальнених уявлень філософського характеру про світ; розширенню меж активного пізнання світу особистістю; розвитку альтернативного мислення; рефлексії над культурою; гуманітарному баченню своєї особистості в світі, осмисленню свого місця в духовному житті народу.

8. *Психолого-педагогічні основи інтеграції знань учнів.* Головним завданням школи є формування цілісної особистості, що передбачає необхідність досягнення цілісності світогляду, який забезпечує усвідомлення єдності світу та створення його цілісного образу в свідомості учня. Однак, як свідчать психолого-педагогічні дослідження, цілісність первинного «образу світу» (ідеального, алегоричного, проте цілісного) руйнується в процесі шкільного предметно-розрізненого навчання. Це є результатом неврахування у шкільній практиці науково обґрунтованих психологією і педагогікою висновків, які показують, що діти до певного віку сприймають світ цілісним. Зокрема, учень початкової школи та діти 10–12 років бачать природу, навколишній світ нерозчленованими на ізолювані об'єкти, їм важко зрозуміти поділ світу і знань на окремі галузі і науки. Що ж стосується старшого підліткового і юнацького періодів у розвитку особистості, то слід підкреслити, що у свідомості підлітка нерозчленованість світу зникає, постаючи перед ним у двох вимірах – зовнішньому і внутрішньому, але предметом вивчення, осмислення є увесь світ в цілому - природний, соціальний, власний внутрішній, світ багатогранний і взаємозв'язаний. Завдання школи полягає у формуванні цілісного образу світу в свідомості школяра на різних ступенях навчання та обов'язковому збагаченні його у відповідності з віковими особливостями учнівської молоді.

Введення інтегрованих курсів допомагає досягненню вищого рівня узагальнення і систематизації знань учнів, що відповідає закономірності психічного розвитку дітей, згідно якої дитяча свідомість прагне до все більшого обсягу знань, систематизації їх та ущільнення знань в блоки, зручні для збереження в пам'яті і використання [4; 5; 6; 8]. Систематизація знань є засобом формування цілісної свідомості, розвитку теоретичного мислення особистості. Отже, враховуючи вікові особливості світосприймання, закономірності психічного розвитку учнів вважаємо, що доцільним є інтегроване навчання в початковій школі та поєднання систематичних курсів основ наук з введенням інтегрованих в основній та старшій школі.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Інтеграція знань у процесі навчання є перспективним засобом формування синтезованого, світоглядно узагальненого, цілісного погляду особистості на об'єктивну дійсність. Важливо не просто показати точки дотику навчальних курсів, галузей знань, а дати учням через їх органічний зв'язок бажане уявлення про єдність оточуючого світу, синтезуючи різнорідний матеріал у нове єдине ціле. В інтегрованих курсах знання повинні інтегруватися в єдину систему об'єктивно (на основі законів і закономірностей), мати логічне, наукове, методологічне, психологічне, дидактичне обґрунтування їх об'єднання.

Інтегровані шкільні предмети мають ґрунтуватися на науково-філософській основі, бо саме наукове пізнання, філософське осмислення та світоглядне узагальнення отримуваних знань, конкретно-наукового матеріалу дозволяють відтворити людині світ як певну цілісність.

Проведене дослідження не вичерпує усіх аспектів проблеми. *Подальшого вивчення потребують* питання відбору світоглядно активного змісту культури, конкретного навчального матеріалу шляхом його інтеграції в організовану форму світоглядного знання.

Джерела та література

1. Ананьев Б. Г. Человек как предмет познания / Б. Г. Ананьев. – Л., 1968. – 338 с.
2. Афанасьев В. Г. Проблема целостности в философии и биологии / В. Г. Афанасьев. – М.: Мысль, 1964. – 416 с.
3. Балл Г. О. Чи суперечить матеріалістичний свігляд релігійному? / Г. О. Балл // Рідна школа. – 1993. – № 5. – С. 24–28.
4. Выготский Л. С. Мышление и речь. Собр. соч.: В 6-ти т., Т.2 / Л. С. Выготский. – М.: Педагогика, 1982. – С. 6–361.
5. Выготский Л. С. Проблема возраста. Собр. соч.: В 6-ти т., Т. 4 / Л. С. Выготский. – М.: Педагогика, 1984. – С. 243–268.
6. Давыдов В. В. Проблемы развивающего обучения / В. В. Давыдов. – М., 1986. – 239 с.
7. Демин В. Н. Мироздание постигая... : Несколько диалогов между философом и естествоиспытателем о современ. науч. картине мира / В. Н. Демин, В. П. Селезнев. – М.: Мол. гвардия, 1989. – 265 с.
8. Эльконин Д. Б. К проблеме периодизации психологического развития в детском возрасте / Д. Б. Эльконин // Вопросы психологии. – 1971. – № 4. – С. 6–20.
9. Носенко Е. Л. Картина світу як інтегруючий і гуманізуючий фактор у змісті освіти / Е. Л. Носенко // Педагогіка і психологія. – 1995. – № 1(6). – С. 22–29.
10. Формирование мировоззренческой культуры молодежи / Отв. ред. В. Г. Табачковский. – К.: Наук. думка, 1990. – 312 с.

References

1. Ananov B. N. Chelovek kak predmet poznaniya / B. N. Ananov. – L., 1968. – 338 s.
2. Afanasev V. H. Problema tselostnosti v fylosofyy u byolohyy / V. H. Afanasev. – M.: Mysl, 1964. – 416 s.
3. Ball H. O. Chy superechyt materialistychnyi svihliad relihiinomu? / H. O. Ball // Ridna shkola. – 1993. – № 5. – S. 24–28.
4. Vyhotskiy L. S. Myshlenye u rech. Sobr. soch.: V 6-ty t., T.2 / L. S. Vyhotskiy. – M.: Pedahohyka, 1982. – S. 6–361.
5. Vyhotskiy L. S. Problema vozrasta. Sobr. soch.: V 6-ty t., T. 4 / L. S. Vyhotskiy. – M.: Pedahohyka, 1984. – S. 243–268.
6. Davыdov V. V. Problemy razvyvaiushcheho obucheniya / V. V. Davыdov. – M., 1986. – 239 s.
7. Demyn V. N. Myrozhdanye postyhaia... : Neskolko dyalohov mezhdy fylosofom u estestvoyspytatelem o sovremen. nauch. kar tyne myra / V. N. Demyn, V. P. Seleznev. – M.: Mol. hvardyia, 1989. – 265 s.
8. Эlkonyn D. B. K probleme peryodyzatsyy psykhologhycheskoho razvytyia v detskom vozraste / D. B. Эlkonyn // Voprosy psykhologhyy. – 1971. – № 4. – S. 6–20.
9. Nosenko E. L. Kartyna svitu yak intehruuiuchy i humanizuiuchy faktor u zmisti osvity / E. L. Nosenko // Pedahohika i psykhohiia. – 1995. – № 1 (6). – S. 22–29.
10. Formyrovanye myrovozzrencheskoi kultury molodezhy / Отv. red. V. H. Tabachkovskiy. – K.: Nauk. dumka, 1990. – 312 s.

Кормина Лариса, Марценюк Ирина. НАУЧНО-ТЕОРЕТИЧЕСКАЯ ПОДГОТОВКА БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ К РЕАЛИЗАЦИИ МИРОВОЗЗРЕНЧЕСКОГО АСПЕКТА ИНТЕГРИРОВАННЫХ КУРСОВ.

В статье обоснована целесообразность внедрения интегрированных курсов в учебный процесс общеобразовательной школы с точки зрения формирования целостности мировоззренческих знаний учеников. Эффективность реализации мировоззренческого аспекта интегрированных курсов зависит от научно-теоретической подготовки будущих учителей. Определено, что студентами должны быть осознаны основные предпосылки интеграции знаний в обучении. Охарактеризованы такие: интеграция научных знаний – объективно существующий процесс; интегративные тенденции педагогической науки и практики; интегративный характер процесса познания; человек как интегрированный объект изучения; социально-мировоззренческие предпосылки интегрированных связей в обучении; философские основы интегрированных связей в обучении; психолого-педагогические основы интеграции знаний учеников.

Ключевые слова: мировоззрение, мировоззренческие знания, будущий учитель, интеграция знаний в обучении, интегрированные курсы.

Kormina Larysa, Martseniuk Iryna. THE SCIENTIFIC AND THEORETICAL PREPARATION OF FUTURE TEACHERS TO REALIZATION OF THE OUTLOOK ASPECT OF INTEGRATED COURSES. *The article substantiates the expediency of introducing of integrated courses into the educational process of a*

comprehensive school from the point of view of forming the integrity of outlook knowledge of pupils. The effectiveness of realizing of the outlook aspect of integrated courses depends on the scientific and theoretical training of future teachers. It is determined that students should be aware of the main preconditions for the integration of knowledge in learning process. The following are characterized: integration of scientific knowledge is an objectively existing process; integrative tendencies of pedagogical science and practice; integrative character of the process of cognition; a person as an integrated object of studying process; social and outlook preconditions of integrated relations in education; philosophical foundations of integrated relationships in education; psychological and pedagogical bases of integration of pupils' knowledge.

Keywords: *outlook, outlook knowledge, future teacher, integration of knowledge in learning, integrated courses.*

Стаття надійшла до редколегії 01.03. 2018 р.

УДК 37.02

Юлія Лимарєва, Роман Шарап
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (Слов'янськ)

ВІДОБРАЖЕННЯ РОЗВИТКУ ПРИНЦИПУ СВІДОМОСТІ НА СУЧАСНОМУ ВИКЛАДАННІ ФІЗИКИ У ЗОШ

У статті на основі аналізу поглядів видатних педагогів, філософів та письменників виділено та розглянуто основні періоди розвитку уявлень про роль свідомого навчання в історії педагогічної думки. Виділено основні характерні ознаки кожного з періодів та їх дидактичне значення для вивчення фізики в сучасній ЗОШ. Встановлено поетапність: етап формування інтересу, допитливості, запрошення до пізнання; етап сприйняття, осмислення, здатності виводити загальні істини; етап чіткого розуміння законів і правил. Сьогодні вони обґрунтовані фахівцями та є такими, що можуть бути якісно реалізовані на основі співпраці та науково-дослідної роботи вчителя та учня, як найефективніших методів формування свідомого ставлення особистості до навчання. Сучасний учитель фізики здатний організувати навчальний процес у зазначеній багатостоліть тому послідовності та методично й дидактично виправданій сьогодні. Навчання на основі експерименту є максимально ефективним в сучасній школі, однак вимагає значно більшого часу ніж передбачено програмою. Тому в нагоді стає домашній та додатковий експерименти. У статті наведено приклади практичної реалізації визначених особливостей принципу свідомості засобами сучасної шкільної фізичної освіти. На прикладі вивчення розділу «Оптика» показана можливість впровадження експериментального підходу до вивчення фізики і формування свідомої особистості здатної до подальшої самореалізації. Доведено важливість отримання природо- та культуро- відповідності у розвитку учнів та практичності матеріалу, що вивчається та діяльнісного підходу в організації свідомого навчання.

Ключові слова: *свідомість, період, навчання, педагогічна діяльність, експеримент.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Сучасна шкільна освіта все більше змінює основну мету навчання особистості. Переорієнтація змісту освіти на всебічний розвиток особистості з метою її функціонування у динамічному суспільстві вимагає від учнів свідомого підходу до набуття знань. Система отриманих знань при цьому має відображати не окрему навчальну дисципліну, а усвідомлені знання із самостійного набуття знань та їх практичного використання. Проблема не є новою, але залишається актуальною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різних аспекти зазначеної проблеми торкаються у своїх дослідженнях сучасні науковці [2, 3, 6, 7, 9, 10, 11]. Однак комплексного її вивчення з позиції викладання конкретних навчальних дисциплін відсутнє. Беручи до уваги загальну мету навчання, як формування всебічно розвиненої особистості надважливо молодим фахівцям отримати конкретні практичні рекомендації щодо вирішення проблеми формування свідомого ставлення особистості до навчання впродовж вивчення окремих навчальних дисциплін.

Мета статті. На основі історичного аналізу розвитку принципу свідомості виділити характерні ознаки періодів та встановити їх відображення у викладанні фізики в сучасній загальноосвітній школі; розкрити впливовість історичних постатей у розвиток теорії